

УДК 378.14:78.07.071.5(438)

Н. А. Філіппенко

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

РОЗВИТОК РЕФЛЕКСІЙНОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ПОЛЬЩІ В ПРОЦЕСІ МУЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

Статтю присвячено розвитку рефлексійного мислення майбутніх учителів початкової школи Польщі та його використанню в процесі музичної підготовки на основі польського наукового досвіду. Розкрито зміст поняття «рефлексійне мислення» у філософському, психологічному та педагогічному трактуванні. Виявлено особливості й закономірності етапів його розвитку. У статті наведено види, техніки, моделі, методи розвитку рефлексії здатних підвищити ефективність процесу музичної підготовки. Обумовлено взаємозалежність рефлексії та практичної діяльності. З'ясовано, що рефлексія є складовою професійних компетенцій майбутніх учителів і її розвиток покращує підготовку до проведення музичних занять.

Ключові слова: майбутні вчителі початкової школи, музична підготовка, рефлексійне мислення, практична діяльність, самовдосконалення.

Постановка проблеми. Музична освіта дітей молодшого шкільного віку в загальноосвітніх школах Польщі є предметом занепокоєння великої кількості науковців. Розвитком музичних інтересів дітей піклується, переважно, один учитель початкової школи, на якого покладено реалізацію дидактичних, виховних, опікуючих функцій, забезпечення безпеки життя своїх вихованців, сприяння розвитку їх здібностей, постійне самовдосконалення, виховання учнів у дусі любові до Батьківщини, розвиток громадянських, моральних, якостей, згідних з ідеєю демократії, толерантного ставлення до інших народів, рас, світопоглядів [4]. У цьому сенсі постає питання щодо якісної професійної підготовки такого спеціаліста, оскільки загальновідомо, що музичні здібності дітей інтенсивно розвиваються саме в цей період. Надати «з нуля» таку підготовку протягом студій досить важко, враховуючи те, що на дисципліні музичного спрямування приділяється мало часу (в середньому від 45 – до 100 годин). На думку польських науковців, обов'язковим елементом будь-якого навчання є рефлексія, тобто поглиблені роздуми над власними знаннями, діяльністю, що мотивують студентів до самовдосконалення. Проте, питання про використання рефлексійного мислення майбутніх учителів початкової школи в Польщі в процесі музичної підготовки вивчені недостатньо.

Аналіз актуальних досліджень. У польському науковому просторі є досить популярною концепція «рефлексійної практики» американського філософа Дональда Шона (Donalda Schona), яку адаптували на польському ґрунті М. Черепаняк-Вальчак (M. Czerepaniak-Walczak), М. Тарашкевич (M. Taraszkiewicz), Д. Ельснер (D. Elsner) у сфері освіти. Й. Беднера (J. Bednera), вважає, що процес формування «рефлексійної практики», повинен відбуватися вже зі студентських лав; Йоанна Шимчак (Joanna Szymczak) пропонує модель розвитку рефлексійності майбутніх учителів початкової школи; І. Копачинська (I. Korpaczynska) аналізує особливості рефлексії у сфері ранньошкільної освіти; М. Вітковська (M. Witkowska) досліджує рефлексивність учителів іноземних мов; С. Паріс, Л. Аурес (S. Paris, L. Aures) розглядають рефлексію як метод, здатний підвищувати саморегуляцію; М. Левартовська-Зихович (M. Lewartowska-Zychowicz), Е. Філіп'як (E. Filipiak) трактують поняття «рефлексійний практик» як одну з моделей сучасного вчителя; Д. Вербінська (D. Werbińska), К. Поляк (K. Polak) вважають, що розвиток рефлексії неодмінно спонукає до створення нових теоретичних і практичних підходів, програм навчання; М. Ледзінська, Е. Чернявська (M. Ledzińska, E. Czerniawska) пропонують розглядати свідому рефлексію як показник ефективності навчання; І. Вендреньська (I. Wendreńska) вивчає рефлексію в межах підготовки вчителів спеціальності «олігофренологія». У сфері музичної освіти, з метою підвищення якості навчання та покращення проведення музичних занять у часи педагогічних практик, рефлексійне мислення пропонують застосовувати М. Кісель, А. Вейнер (M. Kisiel, A. Weiner).

Мета статті полягає у висвітленні сутності та пошуку можливих шляхів розвитку рефлексійного мислення майбутніх учителів початкової школи Польщі в процесі музичної підготовки, що конкретизовано в таких завданнях: з'ясувати зміст поняття «рефлексійне мислення» у філософському, психологічному та педагогічному трактуванні; окреслити види, методи, технології, моделі розвитку рефлексійного мислення; з'ясувати взаємозалежність рефлексії та практичної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Рефлексійне мислення виконує важливу роль не тільки в щоденному професійному житті педагога, а й набуває великого значення вже з початку студіювання. Термін «рефлексія» походить від латинського «reflexio», що означає – повернення назад. У метафоричному розумінні слід розуміти як міркування над сутністю явищ [12]. Зрозуміти зміст поняття допоможе цитата Е. Канта, яку наводить у своєму дослідженні Магдалена Вітковська: «..стан розуму, у якому ми намагаємося знайти суб'єктивні умови, завдяки яким можемо дійти до понять [11]. Слід зауважити, що поняття «рефлексія» та «рефлексійне мислення» в науковій літературі вживаються як синоніми. На думку польського філософа Войцеха Худи, рефлексійне мислення займає почесне місце в процесі формування самосвідомості людини, «створює певну сферу переживань, яка, в подальшому стає «базою» для пізнання та розуміння світу» [2]. Сутність

поняття намагалися довести науковці-психологи. Так, Марія Келар-Турська переконує, що рефлексія впливає на розвиток метапізнавальної діяльності людини, що, у свою чергу, відбивається на процесах навчання, а саме, поліпшує концентрацію та пам'ять [5].

На польському науково-педагогічному просторі не існує єдиної думки стосовно рефлексії. Богуслава Йодловська формулює її як «акт свідомості, спрямований на поглиблене пізнання з метою розуміння, або наближення до розуміння» [3]. Ріхард Арендс характеризує поняття як «аналітичний роздум учителя над власною діяльністю, результатами педагогічних впливів» [1]. Інші науковці акцентують важливість обсервації в процесі педагогічної діяльності. Так, Йоанна Шимчак наголошує, що рефлексія надає можливість учителю оцінити рівень власних знань, умінь, розвиває здатність до спостереження, діагностування діяльності, де обов'язково потрібні зміни для оновлення застарілих стандартів. Авторка вважає, що за її допомогою стає можливим конструювання власної філософії освіти у свідомий, критичний спосіб. Таким чином, рефлексивний учитель має більше шансів на відхід від стереотипів, відвертість до нових альтернативних розв'язань, створення нових технологій. На думку Йоанни Шимчак, рефлексія – це здатність до обстеження дійсності, її аналізу, виявлення різних поглядів, контекстів, пошук креативних розв'язань та надання їм рис практичності, розуміючи під цим втілення їх у власну діяльність [7]. Отже, спільним серед різних поглядів науковців стосовно рефлексії, є *вибір події*, ситуації, проблеми; її *спостереження*; *замислення* з метою усунення недоліків, вирішення проблем, з'ясування що спричинило успіх; та *впровадження* у власну практичну діяльність на вищому рівні оновлених знань, умінь тощо.

З огляду на час, коли відбувалася рефлексія, польські науковці (Богуслава Йодловська, Кжиштоф Полак, Богуслава Голєнбняк, Хенрика Квятковська) вирізняють три її види: «*рефлексія до діяльності*», «*рефлексія під час діяльності*», «*рефлексія після діяльності*». Дана концепція була створена на підставі теорії «рефлексійної практики», запропонованої американським філософом Дональдом Шоном [7]. Цікаво зауважити, що автор теорії був не тільки геніальним дослідником-практиком, а й блискучим музикантом-виконавцем гри на фортепіано та кларнеті, який закінчив консерваторію в Парижі. Стосовно розвитку рефлексійного мислення майбутніх учителів початкової школи в процесі музичної підготовки, ми вважаємо доцільним зосередитися на розвитку рефлексії «*до діяльності*» та рефлексії «*після діяльності*», оскільки, на думку польських науковців, рефлексія «*під час діяльності*» потребує від дослідника певного практичного досвіду та знань, якими студенти ще не володіють [7].

Для здійснення аналізу технік, що сприяють розвиткові рефлексійного мислення майбутніх учителів початкової школи в процесі музичної підготовки, ми обрали техніки, запропоновані Магдаленою Вітковською [11, 70]. Перша з них – **STRIDE**, яка має на меті виявити й вирішити

проблему. Виникла у Великій Британії та застосовувалася під час коучтренінгів. Назва походить від аббревіатури англійських слів, які означають шість етапів тієї техніки, зв'язаних у єдиний цикл. Польський науковець Малгожата Адамс-Тукендорф адаптувала її до дидактично-виховної роботи в школі. Отже, *перший етап* – окреслення позитивних якостей учителя, на які він може спиратись у своїй праці; *другий* – постановка цілей, одночасно усвідомлюючи зміни, які планує запровадити; *третій* – аналіз реальності з постановою та відповідями на питання: «що мені перешкоджає», «що є для мене проблемою»; *четвертий* – поглиблені роздуми стосовно означених проблем з обов'язковим спіранням на власні позитивні якості; *п'ятий* – остаточне рішення, яке, на думку дослідника, є найбільш ефективним; *шостий* – готовність до впровадження в практику прийнятого рішення. Як зауважує науковець, важливо окреслити часові межі вирішення проблеми – від тижня до місяця, залежно від цілей. У процесі музичної підготовки студентів ранньошкільної освіти дана методика може застосовуватися з метою покращення самоусвідомлення стосовно існуючих проблем володіння музичним інструментом, або читання нотного запису тощо. Також вона може бути застосована як на етапі планування практичної діяльності, тобто «до діяльності», так і після неї в якості аналізу – «після діяльності».

Інша техніка – «**критична подія**», що має на меті аналіз та усвідомлення того, що відбулося несподівано, неочікувано під час педагогічної діяльності та поза нею. У цьому випадку маємо приклад рефлексії «після діяльності», але можливо її використання й до діяльності в якості підготовки. У цьому разі викладач має «змоделювати» перед студентами таку несподівану ситуацію та запропонувати вирішити її. Польські науковці звертають увагу на циклічний характер техніки, у якій може бути від двох етапів – «опис події», «значення події»; до чотирьох – «самопостереження», «опис події», «самоусвідомлення причин події», «самооцінка» [11, 73]. Техніка може реалізовуватися під час проведення педагогічних практик, по закінченні яких студенти повинні підготувати пакет обов'язкових документів. Серед них є щоденник спостережень, куди студенти записують власні реакції, поведінку учнів у момент «критичного» випадку під час музичних занять.

Наступна техніка розвитку рефлексійного мислення, яку можливо застосовувати в процесі музичної підготовки майбутніх учителів початкової школи – «**портфоліо**». Має на меті створення опису власної педагогічної діяльності, інформаційної «бази» для саморефлексії та самооцінки, неодмінних складових професійного розвитку майбутніх учителів. Розрізняють портфоліо «робоче» – безпосередньо план занять і «презентаційне» – подає свого власника з кращого боку, підкреслюючи його здобутки. Запропонована технологія з успіхом використовується в процесі музичної підготовки в періоди проведення як відривної, так і безвідривної педагогічної практики (теренових занять) у формі складання

обов'язкової документації. Останнім часом з'явилася нова, альтернативна форма «портфоліо» – електронна, яку запропонувала студентам і викладачам Агнешка Хжоншч, віце директор Центру e-Learning AGH в Кракові. Головна функція технології полягає в документальному оформленні власного досвіду та поширенні його в мережі Інтернет. Е-портфоліо може використовуватися як інструмент оцінювання викладачами роботи студентів, та найцінніше – це шанси студентів на розвиток рефлексії [11, 75]. Дану технологію можна використовувати як «до діяльності» на етапі планування музичної діяльності, так і «після діяльності» в якості аналізу того, що відбулося.

У своєму дослідженні Магдалена Вітковська для розвитку рефлексії пропонує технологію «аудіо-відео запису», сутність якої полягає в міркуванні над власною діяльністю за допомогою запису. Авторка, спираючись на англійських науковців Richards Jack C. і Thomas S. C. Farrell, підкреслює важливість технології, адже вона допомагає верифікації власних теоретичних знань на практиці та уможлиблює процес рефлексії дистанційного спостереження себе [11, 76]. У процесі музичної підготовки, технологія, на нашу думку, може використовуватися до практичної діяльності в якості тренінгу, та після неї. В останньому разі аудіо-відео запис неодмінно буде збагачений контактами з учнями, що надає можливість більш поглибленої рефлексії.

Йоанна Шимчак у своєму дослідженні пропонує модель розвитку рефлексії майбутніх учителів початкової школи, яка характеризується циклічністю та обіймає шість етапів: *перший* – «вибір ситуації» – студент обирає деяку ситуацію зі своєї практики й піддає її критичному аналізу. На допомогу можна застосувати такі питання: «Що вразило мене під час сьогоденної роботи з учнями? Який випадок виник у моїй практиці вперше? Який випадок з'явився в черговий раз? Який момент під час роботи з учнями був для мене важким? Який момент роботи з учнями спричинив мені задоволення?»; *другий* – «опис ситуації» – студент виконує загальний опис вибраної ситуації. У цьому можуть допомогти такі питання: «Де виник випадок? Хто брав участь у ньому? Яку роль я виконував? Яким чином я поведився у визначеній ситуації? Як діяли інші учасники ситуації? У який спосіб я організував роботу для учня/учнів, або інших учасників ситуації? До чого я прямував у роботі з учнями?»; *третій* – «аналіз на підставі власних знань, умінь» – навідними питаннями, у цьому разі, можуть бути такі: «Чому я повів себе у визначений спосіб? Чому організував роботу саме так? Чому реакція учнів на мою пропозицію роботи була така, а не інша? У який (інший від обраного) спосіб я міг би організувати роботу?»; *четвертий* – «з'ясування проблемної сфери/ситуації» – після вибору ситуації студент звертається до зовнішніх джерел інформації з метою пошуку подібних проблем. Етап являє своєрідну платформу між попередніми знаннями майбутнього вчителя й науковими знаннями; *п'ятий* – «аналіз зовнішніх джерел інформації» – студент аналізує проблемні ситуації, звертаючись до наукової літератури,

досвіду інших учителів, професіоналів, знайомиться теоретично з перспективами вирішення проблем; *шостий* – «впровадження змін» – студент «повертається» до першого етапу «вибору ситуації» та розглядає її через призму сконструйованих знань [8]. Йоланта Шимчак надає своїй моделі розвитку рефлексії майбутніх учителів початкової школи виміру практичності. Ураховуючи це, ми припускаємо, що запропонована модель може бути корисною в період педагогічних практик студентів до проведення музичних занять. Отже, у результаті аналізу різних технік, моделі розвитку рефлексії студентів ранньошкільної освіти, доходимо до висновку, що спільним для них є, переважно, *циклічний характер* процесу, який складається з етапів, пов'язаних між собою та неодмінний зв'язок з *практичною діяльністю*, завдяки якій і відбувається рефлексія «до діяльності» – в якості планування, «після діяльності» – в якості аналізу.

Як зауважує Мірослав Кісель, запровадження нових, альтернативних форм практичної діяльності в процесі музичної підготовки майбутніх учителів початкової школи, буде сприяти розвитку саморефлексії, складової необхідних професійних компетенцій [6]. У цьому сенсі, науковець пропонує проведення *музикологічних семінарів*, метою яких є ознайомлення з різними музичними стилями, творчістю композиторів. У семінарах беруть участь студенти, учні шкіл, які разом готують виступ у формі презентації, реферату, виконання музичних творів, а по закінченні відбувається дискусія-рефлексія. Теми подібних семінарів можуть бути різноманітними, наприклад: «Пам'яті Генриха Гурецького», «Фредерік Шопен – маляр і поет фортепіано», «200 річниця з дня народження Оскара Кольберга».

Одним із шляхів набуття практичного досвіду у сфері музичного мистецтва майбутніми вчителями початкової школи, наголошує Мірослав Кісель, є *студентське музикування*, яке відіграє роль заохочувального чинника в процесі формування естетичних цінностей студентів. Збірні концерти, музичні імпрези, фестивалі рокової музики та різдвяних пісень у подальшому не тільки вдосконалюють музичні досвідчення студентів, а й створюють умови для розвитку рефлексійного мислення.

До методів, які поповнюють особистий практичний досвід студентів можна віднести *мистецькі дослідні проекти*, дидактичною метою яких, крім самоосвіти студентів, є формування здатності до аналізу отриманих знань та створення на їх основі власних методик навчання, які б розвивали в майбутньому музичні інтереси та здібності учнів. Протягом дослідження студенти самостійно пізнають оточуючу реальність, ставлять запитання та знаходять відповіді, поповнюють свої знання завдяки ліквідації «білих плям», та, по закінченні, презентують результат. Теми подібних проектів можуть бути такими: «Вплив медіа на розвиток музичних інтересів дитини», «Музичні інтереси учнів загальноосвітніх шкіл», «Вчимося з Моцартом» та ін. [6]. Великого значення цьому методу надає Агнешка Вейнер. Науковець вважає, що він «розвиває креативні можливості, мотивує до роздумів, «підштовхує» до саморозвитку» [9].

Агнешка Вейнер перелічує завдання, які потрібно виконати студентам ранньошкільної освіти в період проходження педагогічної практики, у тому числі до проведення музичних занять, серед яких – «складання нотаток на тему співробітництва школи з іншими установами; впровадження в шкільну практику інноваційних форм і методів; пошук та опрацювання документальної інформації стосовно функціонування шкіл; вивчення та аналіз навчальних планів, програм; проведення за власним сценарієм однієї позакласної години» тощо. Під час виконання цих завдань, на нашу думку, студенти мають шанси на розвиток рефлексійного мислення, необхідної складової професійних компетенцій майбутніх учителів початкової школи [10].

Висновки. Рефлексійне мислення є здатністю до поглиблених роздумів над власною діяльністю. У результаті аналізу поглядів польських науковців виявлено особливості її розвитку, що полягають у циклічності відтворення етапів та їх закономірності: вибір події; її спостереження; замислення з метою усунення недоліків; впровадження у власну практичну діяльність. Для розвитку рефлексійного мислення у студентів ранньошкільної освіти до проведення музичних занять доцільно використовувати її види: «до діяльності» та «після діяльності»; техніки, запропоновані Магдаленою Вітковською: STRIDE, «критична подія», «портфоліо», «техніка аудіо-відео запису»; модель розвитку за Йоанною Шимчак, методи на підставі тверджень М. Кіселя, А. Вейнер: музикологічні семінари, студентське музикування, мистецькі дослідні проекти, педагогічна практика студентів. З'ясовано взаємозалежність рефлексії та практичної діяльності, яка полягає в замисленні над процесом планування діяльності й аналізом результатів того, що відбулося. Визначено, що розвиток рефлексійного мислення сприяє розвиненню професійних компетенцій майбутніх учителів початкової школи і, таким чином, покращує їх музичну підготовку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Arends Richard I. Uczymy się nauczać / Richard I. Arends. – Warszawa : Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, 1994. – 527 s.
2. Chudy Wojciech [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ptta.pl/pef/pdf/suplement/chudy.pdf>
3. Jodłowska B. Refleksja pedagogiczna jako warunek rozwoju zawodowego i doskonalenia pracy nauczyciela / B. Jodłowska // Podstawy edukacji. – Kraków : Kolegium Nauczycielskie w Krośnie, 1994. – S. 217–231.
4. Karta Nauczyciela [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.prawo.vulcan.edu.pl/przegdok.asp?qdatprz=akt&qplikid=2>
5. Kielar-Turska M. Rozwój człowieka w pełnym cyklu życia // Psychologia. Podręcznik akademicki. Tom 1. Podstawy psychologii / M. Kielar-Turska ; pod red. Jana Strealu. – Sopot : Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, 2003. – S. 285–332.
6. Kisiel M. Ścieżki edukacyjne – teoria w praktyce. Język muzyki i mowa muzyczna w dialogu dziecka z dorosłym w edukacji elementarnej [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

https://www.researchgate.net/publication/292146713_Jezyk_muzyki_i_mowa_muzyczna_w_dialogu_dziecka_z_doroslym_w_educacji_elementarnej

7. Szymczak J. Bycie (stawanie się) refleksyjnym nauczycielem. Perspektywa socjokulturowa [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://repozytorium.ukw.edu.pl/bitstream/handle/item/1801/Joanna%20Szymczak%20Bycie%20stawanie%20sie%20refleksyjnym%20nauczycielem.%20Perspektywa%20socjokulturowa.pdf?sequence=1>

8. Szymczak J. Model rozwijania refleksyjności u (przyszłych) nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej – założenia, istota, motywy konstruowania i nadawania mu wymiaru praktycznego [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

https://www.google.com.ua/search?q=Joanna+SzymczakModel+rozwijania+re%EF%AC%82+eksyjno%C5%9Bci&ie=utf-8&oe=utf-8&gws_rd=cr&ei=1-1zWPfwH4avsQHKx6zoAQ#q=Joanna+Szymczak+Model+rozwijania+re%EF%AC%82+eksyjno%C5%9Bci

9. Weiner A. Od scjentyzmu w stronę humanistyki – metoda proejktów w kształceniu studentów edukacji muzycznej / A. Weiner [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://www.wychmuz.pl/userfiles/Publikacje%20bezpлатne/2013%20Profesjonalizm%20w%20edukacji%20muzycznej.pdf>

10. Weiner A. Praktyki ogólnopedagogiczne elementem profesjonalizmu zawodowego [Електронний ресурс] / A. Weiner. – Режим доступу :

<http://www.wychmuz.pl/userfiles/Publikacje%20bezpлатne/2013%20Profesjonalizm%20w%20edukacji%20muzycznej.pdf>

11. Witkowska M. Refleksyjność u nauczycieli i kandydatów na nauczycieli języków obcych : praca doktorska / M. Witkowska. – Poznań, 2014. – 481 s.

12. Латинско-русский словарь [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

http://dic.academic.ru/dic.nsf/latin_rus/36629/reflexio

РЕЗЮМЕ

Филиппенко Н. А. Развитие рефлексийного мышления у будущих учителей начальной школы Польши в процессе музыкальной подготовки.

Статья посвящена развитию рефлексийного мышления, способности к углублённому размышлению над собственной деятельностью, будущих учителей начальной школы Польши и использованию этого опыта в процессе музыкальной подготовки специалистов в Украине. Рассматривается сущность понятия «рефлексивное мышление» в философской, психологической и педагогической трактовке. Выяснено, что в научной литературе слова «рефлексия» и «рефлексивное мышление» являются синонимами.

В результате анализа взглядов польских ученых выявлены особенности развития рефлексии, которые заключаются в цикличности её этапов и их закономерности: выбор события, наблюдение, размышление с целью устранения недостатков, внедрение в практическую деятельность. Для развития рефлексивного мышления студентов начального образования в процессе музыкальной подготовки целесообразно использовать её виды: «до деятельности» и «после деятельности»; техники, предложенные Магделеной Витковской: STRIDE, «критическое событие», «портфолио», «техника аудио-видео

записи»; «модель розвитку Йоанны Шимчак; методи, на основе утверждений М. Киселя и А. Вейнер: организация музыкологических семинаров, студенческое музицирование, исследовательские проекты в сфере искусства, проведение педагогической практики.

Определена взаимозависимость рефлексии и практической деятельности, которая заключается в процессе размышления над планированием предстоящей деятельности и её последующим анализом. Выяснено, что развитие рефлексивного мышления способствует росту профессиональных компетенций будущих учителей начальной школы, и, таким образом, улучшает их подготовку к проведению музыкальных занятий.

Ключевые слова: будущие учителя начальной школы, музыкальная подготовка, рефлексивное мышление, практическая деятельность, самоусовершенствование.

SUMMARY

Filippenko N. Development of reflection of the future primary school teachers in Poland in the process of musical training.

The article deals with development of the reflection thinking, the ability for an in-depth reflection of the future primary school teachers' own activity in Poland and its use in the process of musical training on the basis of Polish research experience. The meaning of the concept "reflection thinking" is revealed in philosophical, psychological and pedagogical interpretation. It is found out that in research literature the words "reflection" and "reflection thinking" are synonyms.

As a result of analysis of Polish researchers' views the peculiarities of reflection development, which are reduced to the cyclical character of its phases and their succession: choice of event, observation, reflection with the aim of eliminating deficiencies, introduction in practical activity, are found out. For the development of students' reflexive thinking in the process of musical training it is advisable to use its types: "prior activities" and "after activities"; the technique proposed by Magdalena Vitkovska: STRIDE, "critical event", "portfolio", "technology of audio-video recording"; "model of development of Joanna Szymczak; methods based on the statements of M. Kisiel, A. Weiner: organization of musicological-study workshops, student music playing, research projects in the field of art, conducting teaching practice.

The interdependence of reflection and practical activity, which manifests itself in the process of reflection on planning future activities and its subsequent analysis, is defined. It is found out that development of reflective thinking contributes to the growth of professional competence of the future primary school teachers and thus improves their training for conducting music lessons.

Key words: future primary school teachers, musical training, reflection thinking, practical activity, self-perfection.